

De gestolen glimlach

Tom Hillenbrand bij Boekerij:

De koffiedief
De gestolen glimlach

Tom Hillenbrand

DE GESTOLEN GLIMLACH

Als de *Mona Lisa* in 1911 uit het Louvre wordt gestolen
moet inspecteur Lenoir de imponerende kunstwereld
ontrafelen

vertaald door Merel Leene



ISBN 978-90-492-0280-4
ISBN 978-94-023-2285-9 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Die Erfindung des Lächelns*
Vertaling: Merel Leene
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: © Wil Immink Design/Istock/Unsplash
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2023, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Keulen, Duitsland
© 2024 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Kunst is diefstal.

Pablo Picasso

Een schilder die niet twijfelt, boekt geen vooruitgang.

Leonard da Vinci

PROLOOG

De klokken van Saint-Germain roepen tot de gelovigen, maar deze twee zijn duidelijk niet op weg naar de zondagsmis. Het is niet hun kleding die tot deze conclusie leidt, die is niet eens ongepast. De kleinste van de twee, een Zuid-Europees uitziende jongeman van midden twintig met een kaarsrechte scheiding in zijn haar, draagt een heel toonbaar zwartfluwelen pak. De grootste is gekleed in bruin ribfluweel, met een pet en een met bont afgezette mantel. Hij torent minstens twee koppen boven zijn compagnon uit. Met zijn blonde manen vormt hij het licht naast het donker van zijn metgezel.

Nee, het komt niet door de kleren. Het zijn de gebaren, het zijn de blikken. Deze twee zijn iets onchristelijks van plan. Terwijl ze Boulevard Saint-Germain op lopen, praat en gebaart de blonde reus. Zijn dwergachtige kompaan zwijgt. Hij rookt, knikt en doet zijn best om zijn begeleider bij te houden.

Bij Rue du Bac slaan ze af, lopen in de richting van de Seine. Bij Orsay zigzaggen ze door de drukte voor het station heen, ontwijken rijtuigen en automobielen.

Het is de afgelopen dagen zonnig en droog geweest, en het stof dat door het verkeer in wolken op wervelt, daalt in een laagje op het fluwelen pak en de mantel neer. Als de twee de Pont de Solférino bereiken, klopt ieder bij de ander het straatvuil van de kleren. Er worden weer sigaretten opgestoken. Daarna steken de mannen de Seine over. Voor hen verheft zich het Louvre. De blonde wijst naar de vleugel aan de rivierzijde, legt zijn metgezel iets uit. Die hoort zijn uiteenzetting onbewogen aan.

Wanneer ze aan de andere oever zijn, buigen ze af naar rechts. Bij het kraampje van een bouquiniste blijft de blonde staan. Het lijkt

erop dat een ets zijn aandacht heeft getrokken, maar voordat hij die aan een nadere inspectie kan onderwerpen, trekt zijn donkere metgezel aan zijn arm. Onder gespeeld protest volgt de blonde hem.

De hoofdingang van het museum is te bereiken via Place du Carrousel, het enorme binnenplein van het voormalige koninklijk paleis. Op zondag is het daar druk. Behalve de buitenlandse toeristen met hun baedekers zijn er ook Parijzenaren op zoek naar aangenaam tijdverdrijf. De entree is gratis.

De twee mannen lijken dat al te weten en zetten koers naar Porte des Lions, de zijingang aan Quai des Tuileries. Op deze late ochtend is het hier vrijwel uitgestorven. Ze werpen hun half opgerookte sigaret weg en lopen tussen twee bronzen leeuwen door. In het voorbijgaan werpt de man in het fluwelen pak een peinzende blik op de twee roofkatten. Hij weet dat er oorspronkelijk maar eentje stond. Dat beeld deed dienst in de Tuilerieën totdat Napoleon III het naar het Louvre stuurde. Uit oogpunt van symmetrie liet de keizer een tweede leeuw vervaardigen, een exacte kopie van de eerste, alleen dan in spiegelbeeld. De kopiist ging bij de uitvoering van zijn opdracht tot het uiterste: de signatuur aan de voet van het afgietsel luidt *eyraB*, de omgekeerde naam van de beeldhouwer die de eerste leeuw had gemaakt. Die signatuur is de enige manier om origineel en kopie uit elkaar te houden.

Omdat de kleine man het Louvre regelmatig bezoekt, weet hij bovendien dat de twee opmerkzaam uit hun ogen kijkende Louvreleeuwen hun werk heel wat gewetensvoller uitvoeren dan de suppoosten. Dit is een van de redenen dat hij zich tot dit avontuur heeft laten verleiden.

Via een smalle trap lopen ze naar de eerste verdieping en betreden de Grande Galerie. Bij de ingang zit een van de *gardiens*, te herkennen aan zijn uniform bestaand uit een oranje broek en donkere jas. De suppoost, een kogelronde vijftiger, zit onderuitgezakt op zijn stoel met zijn worstenvingers voor zijn pens gevouwen te slapen. Zijn steek rust op een van zijn knieën. Links en rechts van de gardien hangen religieuze taferelen, een Carracci en een Albani. Een engelenschare houdt de wacht boven de slapende suppoost. De blonde man trekt een grimas en legt zijn gevouwen handen tegen zijn slaap.

In vlot tempo lopen de mannen de galerij door. In deze vleugel hangen schilderijen uit de Spaanse en de Italiaanse school, Velázquez en Zurbarán, Rafaël en Correggio. Terwijl ze de meesterwerken passeren, lijkt zich in beide mannen een verandering te voltrekken. De blonde gebaart niet meer en het lijkt wel of hij zijn tong verloren is. Zijn metgezel recht juist zijn rug en maakt zelfs af en toe een opmerking.

De twee wekken niet de indruk in de schilderijen geïnteresseerd te zijn. Hun doel lijkt zich aan de andere kant van de galerij te bevinden. Daar is de doorgang naar de Salon Carré, waar veel bijzonder bezienswaardige schilderijen hangen.

De kleinste wijst vragend naar de deuropening. ‘Daarheen, baron?’

De aangesprokene schudt zijn hoofd, kijkt om zich heen. Ze zijn absoluut niet alleen. Overal drentelen bezoekers rond – burgergezinnen met kinderen en hun kamermeisje op sleeptouw, Amerikaanse toeristen met kunstcatalogi, Russische adellijke heren met wandelstok en sabel. De enigen die je hier niet ziet, zijn suppoosten, zelfs geen slapende.

‘En nu komt de clou,’ zegt de blonde. Hij wijst naar een deur die de kleinste niet eerder is opgevallen.

De deur gaat half schuil achter een gordijn en er hangt een bordje op met GEEN TOEGANG. De blonde opent hem en loopt naar binnen. Zijn metgezel volgt hem enigszins aarzelend.

‘Personeelstrappenhuis,’ merkt de blonde op.

Over de stenen trap lopen ze terug naar de begane grond. Daar bevindt zich een zware eiken deur, die op een kiertje staat. Met een ongelovig gezicht blijft de man in het fluwelen pak onderaan de trap staan, terwijl zijn metgezel op zijn gemak door de kier kijkt. Aan de andere kant van de drempel ligt een kleine binnenplaats. Vanuit de ramen op de hoger gelegen verdiepingen moet hij zichtbaar zijn.

‘Daarlangs? Dat bevalt me niks,’ zegt de kleinste in het Frans met een zwaar accent.

‘Welnee. Ik wilde alleen even zien of de gardiens weer op de binnenplaats zaten te kaarten. Nee, niet daarlangs.’

‘Maar?’

‘Omlaag, omlaag naar de donkere kusten!’ roept de blonde terwijl hij zich verder de trap af haast.

De kleinste schudt zuchtend zijn hoofd en volgt hem.



Iets later tuft een taxi de *butte* op. De automobiel lijkt naar de Sacré-Coeur te rijden, de nog altijd onvoltooide kerk waar zoveel over getwist wordt, maar verandert toch van koers. Door een van de raampjes is op de achterbank de kleine man in het fluwelen pak zichtbaar. De straten van Montmartre zijn verlaten. De bewoners hebben de afgelopen nacht doorgehaald in de Lapin Agile of de Moulin de la Galette. Vermoedelijk zijn ze hun roes nog aan het uitslapen.

Als de taxi in Rue Ravignan blijft staan en de man in het fluwelen pak uitstapt, kan hij er dus van uitgaan dat niemand hem opmerkt. Hij tilt de zak over zijn schouder.

De taxi rijdt weg. Zonder de auto na te kijken loopt de kleine man naar een huis toe. Het ziet eruit alsof het beter vandaag dan morgen afgebroken kan worden: een rijtje zonder plan aan elkaar getimmerde schuurtjes met ramen waar je al tijden niet meer door naar binnen kunt kijken en met deuren die nauwelijks sluiten. De man gaat er een binnen, loopt door een smalle, donkere gang. Na een tijdje komt hij bij een deur, waarop een bordje hangt. TREFPUNT VAN DE DICHTERS staat erop. Hij draait de deur van het slot en stapt naar binnen.

Zo te zien is dit het huis van een kunstenaar. Overal staan potten met penselen en tubes verf, linnen doeken. De vloer ligt vol proppen papier, restjes hout en andere rommel. De man loopt naar een wankel uitzierende tafel en gaat zitten. De stoel kraakt.

De man draait zich om naar een door een baan stof van de rest van de kamer afgescheiden *chambre séparée*. Door het half transparante gordijn is een rommelig bed met veel dekens en kussens te zien.

‘Niets, Fernande. Slaap maar verder.’

Als antwoord komt er alleen een zachte zucht. Hij haalt een pakje sigaretten uit zijn broekzak. Het is een nieuw merk dat hij onlangs ontdekt heeft, gemaakt in Polen, maar met een fraaie Franse naam: Gauloises.

Met een sigaret in zijn mondhoek loopt hij naar de grote ezel die

midden in de kamer staat. Stil kijkt hij naar het doek. Dat meet twee vierenveertig bij twee vierendertig en is daarmee iets groter dan zijn voorbeeld, El Greco's *De opening van het vijfde zegel*.

Er gaat een schok door het lichaam van de kleine man. Hij trekt zijn jasje uit, pakt een palet en knijpt er wat klodders verf op. Zodra hij daarmee klaar is, opent hij de zak die hij heeft meegenomen. Een tijdje kijkt hij met een koortsachtige blik naar zijn nieuwste verovering. Daarna begint hij te schilderen.

1

Vincenzo neemt een slokje rode wijn. Franse landwijn is eigenlijk niet zijn favoriet, liever zou hij frascati of nebbiolo drinken. Maar wat doe je eraan? Iets beters zit er niet in.

Hij leunt achterover, kijkt om zich heen. Vincenzo heeft een plaatsje op het terras van Tortoni bemachtigd, een van de eerste cafés op de Grands Boulevards. Op deze zwoele zomeravond zijn alle tafeltjes bezet. Een eindeloze stoet wandelaars schuift langs: in rokkostuum geklede heren met hoge hoed, dames in elegante japonnen en daartussen een heleboel minder fraai uitgedoste mensen: arbeiders, dienstmeisjes, koetsiers.

Die kunnen zich in Tortoni zelfs geen glas huiswijn veroorloven, maar ze kunnen natuurlijk wel in het licht van de elektrische lantaarns over Boulevard des Italiens flaneren en zich burgers van de wereldhoofdstad voelen.

Vincenzo kan zich Tortoni eigenlijk ook niet veroorloven, maar op een zomeravond als deze is er geen plek waar je liever wilt zijn. En dus heeft hij zijn enige pak aangetrokken, een min of meer schone kraag aan zijn overhemd geknoopt en zich vanuit de Italiaanse wijk in het 10^e arrondissement hierheen gehaast.

Eerst heeft Vincenzo een uur heen en weer gelopen. Hij heeft naar goedkopere cafés in de zijstraten gekeken, maar daarvandaan kun je het spektakel op de boulevards niet volgen. De tafeltjes zijn er als de goedkope plaatsen in de opera, waar je de zangers alleen kunt horen, niet zien. Niet dat Vincenzo ooit in de opera is geweest, overigens.

Toen hij café Tortoni passeerde, kwam er net een tafeltje vrij. Hij herinnerde zich het beroemde roomijs van het café. Het schijnt heerlijk te zijn, *como un vero gelato Italiano*. Vincenzo zag zich er al zitten, genietend van een reusachtige beker ijs met slagroom. De dames aan

de naburige tafeltjes gniffelen om de enorme eetlust van deze knappe jongeman en werpen hem ondeugende blikken toe. Het was een mooie fantasie, dus ging hij zitten.

Vincenzo's droom spatte uiteen toen hij de prijzen zag. In plaats van ijs bestelde hij de goedkoopste wijn. Al een uur lang lengt hij die aan met het gratis water, want een tweede karaf kan hij zich niet veroorloven.

Hij kijkt heimelijk om zich heen, controleert of er geen kelner in de buurt is. Vincenzo haalt een heupfles tevoorschijn, neemt twee snelle slokken. Het goedkope bocht brandt in zijn keel. Hij duikt in elkaar en moet hoesten.

‘Neemt u me niet kwalijk, monsieur. Monsieur?’

Vincenzo kijkt geschrokken op, laat de heupfles onder tafel verdwijnen. Voor zijn tafeltje staan twee heren. De ene draagt een zwart pak, een roze overhemd, bolhoed en monocle. De andere is gehuld in Engels tweed, beige, veel te warm voor dit weer. Op zijn peervormige schedel staat een kleine strohoed, die hij nu oplicht.

‘Een heel goede avond, monsieur. Ik wilde u vragen of deze twee plaatsen vrij zijn.’

Vincenzo neemt de man met de strohoed op. Onder zijn rechterarm draagt hij een hele stapel tijdschriften – kennelijk een *homme des lettres*. Ook zijn dandyachtige metgezel ziet eruit als een kunstenaar. Het zou eenvoudig zijn om de mannen te vertellen dat hij op vrienden wacht of dat hij juist wilde afrekenen. In plaats daarvan staat Vincenzo op en hij maakt een gebaar dat hij heeft afgekeken van de plaatsaanwijzers verderop in het Pathé Palace.

‘Maar natuurlijk, mijne heren. Het is me een eer!’

‘Ach, dat is veel te vriendelijk van u. Max, kom, deze levensredder heeft een plekje voor ons.’

De mannen gaan zitten, bestellen Pouilly-Fumé, een hele fles. De strohoed stopt een pijp, begint te roken en te praten. Terwijl zijn aristocratisch uitziende metgezel leunend op een bamboestok naar hem luistert, vertelt de ander over een tentoonstelling. Hij laat zich laatdunkend uit over een kunstenaar en een kunstcriticus. Van beiden heeft Vincenzo nog nooit gehoord.

De strohoed haalt een boek uit zijn zak, en daarna nog een. Hij doet Vincenzo wel wat aan een goochelaar denken, behalve dan dat

hij uit alle plooiën van zijn kleding papieren tevoorschijn tovert in plaats van konijnen. Hij slaat een van de boeken open, leest de dandy een gedicht voor. Daarna overhandigt hij het boekwerk aan zijn vriend, om het kort daarna alweer terug te pakken en van onderwerp te veranderen. Eerst gaat het over een Romeinse keizer die Pertinax heet, daarna over Buffalo Bill, over wie de man in tweedpak erg enthousiast lijkt te zijn. Vincenzo kan het nauwelijks bijhouden. Vervolgens vertelt de onbekende over zijn bezoek aan het Louvre en somt verschillende schilders op: Lorenzetti, Uccello, Il Sassetta, Da Vinci. Daar kent Vincenzo er in elk geval eentje van. Dat de strohoed het alleen over Italiaanse schilders heeft, verbaast hem niet. Italianen zijn de beste kunstenaars ter wereld.

De twee hebben zijn tafeltje vrijwel overgenomen, ook letterlijk. De strohoed heeft zijn reisbibliotheek over de hele tafel uitgespreid. Er ligt een tijdschrift bij dat *L'Assiette au Beurre* heet en een boek met een houtsnede op het omslag: *L'Enchanteur pourrissant*. Zwaaiend met weer een ander boek vraagt de literatuurliefhebber: 'Heb jij deze al gelezen?'

'Ja,' antwoordt de man met de monocle. 'Het heeft een zekere charme. Maar tegelijkertijd zie ik er de zin niet van in.'

De strohoed beweegt zijn vinger heen en weer. 'Aha! Maar het gaat helemaal niet om de zin ervan, het gaat om de snelheid. Het verhaal als roes, en de roes is het verhaal. Weet je hoe ze het doen?'

'Nou ja, net als alle andere schrijvers, vermoed ik.'

'Nee, Max, nee. Ze moeten per maand één roman afleveren.' Terwijl hij het zegt, tikt hij telkens weer op een smal boekje in zijn rechterhand.

Vincenzo probeert de titel te lezen, maar de hand van de praatgraagge man zit in de weg.

'Elke maand één? Onmogelijk.'

'Dat heeft Souvestre me zelf verteld, hè. Ze bespreken de plot, de hoofdstukstructuur, hij en Allain. Daarna gaan ze ieder naar een apart kamertje. In elk daarvan staat een fonograaf. Ze dicteren ademloos, zonder pauze, en geven de volle rol daarna aan hun assistent, die alles transcribeert en gladstrijkt.'

'En daarna redigeren ze het.'

'Neenee! Het gaat direct naar de drukker. Geen correcties, literai-

re dansexpressie, pure improvisatie. Ah, het is fantastisch! Ik verslind ze allemaal!

Vincenzo drinkt de laatste slok waterige rode wijn, pakt zijn tabak. Daar ziet hij de kelner al met naar beneden gerichte blik tussen de tafeltjes door lopen. Als een roofvogel speurt hij van bovenaf naar lege glazen en karaffen. Zo meteen zal hij op Vincenzo af duiken en eisen dat hij nog iets bestelt.

Hij wil juist een sigaret rollen wanneer de heer met de monocle hem een geopend sigarettenetui voorhoudt. Vincenzo pakt een sigaret en bedankt hem.

‘Ah!’ roept de man met de strohoed uit. ‘Wat zie ik daar?’ Hij wijst naar Vincenzo’s hand.

Op de vingers waarmee hij de sigaret vasthoudt zijn restjes witte verf te zien.

‘U werkt met verf, ja? Is monsieur misschien schilder?’

Na het werk had Vincenzo zo veel haast om zijn benauwde zolderkamertje te verlaten dat hij geen moeite heeft gedaan om zich fatsoenlijk te wassen. Aan zijn handen kleven restjes verf en pleisterkalk. Twaalf uur lang heeft hij de muren van een nieuw filiaal van Félix Potin gepleisterd – dom werk dat in de verste verte niet bij zijn talenten en vaardigheden past.

‘Zo is het, monsieur. Ik werk als... ja, als schilder.’

De vermoedelijke dichter bestudeert hem, merkt Vincenzo’s accent op. Moeiteloos stapt hij over op het Italiaans. ‘Wat voor schilderwerk doet u?’

Vincenzo voelt zich betrappt. Het maakt niet uit of je de muren van een winkel wit kalkt of het plafond van de Sixtijnse Kapel versiert: in het Frans bestaat er maar één woord voor. In het Italiaans is hij echter een gewone huisschilder, een *imbianchino* en geen *pittore*.

‘Ik voer allerlei werk in opdracht uit,’ antwoordt Vincenzo. ‘Kunstschilderwerk, restauratie. Ik heb...’ – hij neemt een trekje van zijn sigaret – ‘... zelfs in het Louvre gewerkt.’

Dat klopt, alleen niet met palet en ezel. Zijn werkgever heeft daar jaren geleden een paar schilderijen ingelijst en achter glas geplaatst. En omdat Vincenzo een beetje kan timmeren, was hij daarbij.

Om verdere vragen te voorkomen zegt hij: ‘Uw Italiaans is uitstekend, *signore*.’

De man maakt een relativerend gebaar. 'Ik ben Pools, maar geboren in Rome. Uit welk deel van Italië komt u, als ik vragen mag?'

'Uit Dumenza.'

'Ah, ah. Ik ben gek op het gebied rond het Lago Maggiore!'

Vincenzo lacht geluidloos. De heren zijn heel vriendelijk, maar hij voelt de neerbuigendheid in hun blikken. Ze hebben hem doorzien. Hij zit weliswaar hier, in dit café dat door *le tout Paris* gefrequenteed wordt, schouder aan schouder met echte kunstenaars, maar ze weten dat hij slechts een eenvoudige arbeider is, geen man van de wereld zoals zij. Vincenzo's hand schuift naar zijn heupfles toe. Hij heeft grote behoefte aan een slok.

De praatgrage man laat hem met rust en draait zich naar de boulevard om, waar hij kennelijk een bekend gezicht heeft ontdekt. Hij roept iets. Het klinkt Russisch. Hij komt overeind uit zijn stoel, grijpt naar het boek met de houtsnede voorop en houdt het omhoog, zodat zijn kennis het vanaf het trottoir kan zien.

Intussen trekt Vincenzo aan de sigaret die hij gekregen heeft. Het is goede tabak, niet vergelijkbaar met het spul dat hij normaal gesproken rookt. Zijn blik valt op het dunne boekje dat hij eerder niet goed kon zien. Omslag en papier zien er goedkoop uit, de prijs is erop gedrukt: vijfendertig centimes. Toch wordt hij meteen gegrepen door het kleurenplaatje voorop. Daarop is Parijs bij nacht te zien. De blik is westwaarts gericht, over de Seine heen. Op de voorgrond herkent Vincenzo het Louvre en de Pont Royal. Verder naar achter reikt de Eiffeltoren naar de hemel. En boven de stad, op de stad, staat een reusachtige figuur. Het lijkt alsof hij vanaf de andere kant van de horizon aan komt stappen. Alleen al zijn schoen is zo groot als het Pantheon. De man is gekleed in een zwart rokkostuum. Op zijn hoofd staat een zwarte hoge hoed en de bovenste helft van zijn gezicht gaat schuil achter een carnavalsmasker. In zijn rechterhand heeft hij een bebloede dolk. Het lijkt alsof hij Vincenzo aanstaart. Boven zijn hoge hoed staat in felgele letters: FANTÔMAS.

De figuur jaagt hem angst aan, maar fascineert hem ook. Om één keer zo boven alles te staan als dit fantoom van Parijs. Om één keer de macht te bezitten die deze onbekende ongetwijfeld uitoefent. Vincenzo voelt dat zich in zijn lendenen iets roert. Gegeneerd slaat hij zijn benen over elkaar.

‘Een indrukwekkend effect, vindt u niet?’

Vincenzo kijkt op. De man in het tweedpak lijkt zijn toverboek kwijt te zijn, of in elk geval heeft hij het niet meer in zijn hand.

‘Ja,’ reageert Vincenzo. Meer weet hij niet uit te brengen. Zijn keel is opeens vreselijk droog.

‘Alsof het uit een nachtmerrie is opgedoken, dat fantoom. Geen grote literatuur, zeker niet, maar het heeft een duistere energie die je meesleept. Hebt u de Zigomar-boeken gelezen? Nee? En hoe zit het met Arsène Lupin?’

‘Ik heb van beide gehoord, maar helaas heb ik er tot nu toe geen tijd voor gehad,’ antwoordt Vincenzo.

Hij staat op. Hij voelt zich opeens onprettig, alsof hij aan een verhoor wordt onderworpen. Terwijl hij overeind komt, dwaalt zijn blik opnieuw over het omslag. Zijn cafékennis pakt het boek en steekt het hem toe. ‘Dank u, monsieur, maar... dat kan ik niet aannemen.’

‘Ach wat, neem het, neem het toch. Ik zie dat het u interesseert. Geen wonder, we hebben het allemaal over niets anders. Geniaal werkje. En ik heb het al uit. Het is goedkoop vermaak, deze *Fantômas*, maar zeker niet slecht. Eén ding: geef mij niet de schuld als u na het lezen ervan slecht slaapt.’

Met een glimlach die geen tegenspraak duldt duwt de man Vincenzo het boek in de hand. Die bedankt hem en maakt daarna dat hij wegkomt. Als hij al een heel eind de boulevard op is gelopen, bedenkt hij dat hij vergeten heeft te betalen. Hij versnelt zijn pas. Bij Porte Saint-Denis slaat hij af, voor het geval een boze kelner hem achterna komt. Een aantal keer draait hij zich om. En hoewel hij nergens een Tortoni-ober kan ontdekken, houdt hij het sterke gevoel dat iemand hem op de hielen zit.

Nu loopt hij hard. Nadat hij een heel stuk gerend heeft, verschuilt hij zich in een portiek. Hijgend pakt hij zijn heupfles. Terwijl hij het laatste restje opdrinkt, let hij goed op of hij zijn achtervolger ziet.

De kust lijkt veilig te zijn. Snel steekt hij de straat over, waarbij hij bijna door een huurrijtuig wordt gegrepen. Vincenzo negeert de scheldkanonnade van de koetsier en loopt verder. Hij nadert Gare de l’Est. Dit is een armoedige buurt, niet te vergelijken met de Grands Boulevards. Voor de hoekcafeetjes zitten arbeiders, veel van hen al stomdronken.

Op een straathoek blijft Vincenzo staan. Nog steeds is hij ongerust vanwege eventuele achtervolgers. Hij heeft dringend iets nodig om zijn zenuwen te kalmeren, maar de heupfles is leeg. Gelukkig heeft hij nog wel tabak. Vincenzo rolt een sigaret.

‘Hé schatje. Heb je er ook een voor mij?’ Een meisje maakt zich los uit de schaduw van een portiek. Ze draagt een zomerjurk en laat een uitgeklapte parasol tussen haar vingers draaien.

‘Ik ben niet geïnteresseerd, ophoepelen.’

‘Dat hoeft ook niet. Maar misschien een sigaret?’

Vincenzo rolt een tweede, geeft die aan het meisje. Ooit was ze waarschijnlijk best knap, maar het straatleven heeft haar flink te pakken gehad. Hij vindt het lastig haar leeftijd te schatten.

‘Hoe heet je?’ vraagt ze.

‘François,’ zegt hij.

‘Ik ben Yvette. Ben je Italiaans?’

‘Hoezo?’

‘Mijn moeder komt uit Calabrië.’

‘En je vader?’

‘Grapjas.’

Yvette neemt een flinke trek van de sigaret, blaast rook uit. Ergens tussen de ruches van haar jurk vandaan diept ze een zilveren flesje op en neemt er een slok uit. Vincenzo voelt een kriebel in zijn keel.

‘Wat voor werk doe je, Francesco?’

‘Ik ben schilder. Kunstenaar.’

Ze lacht spottend, draait weer met haar parasolletje. ‘En dan woon je zeker op Montmartre, hm?’

Yvette, of hoe ze in werkelijkheid ook heten mag, verwacht kennelijk een origineel antwoord. In plaats daarvan geeft Vincenzo haar een fikse klap. De sigaret vliegt uit haar mond en ze staat te zwaaien op haar benen.

‘Klootzak!’ roept ze uit.

Vincenzo is al bij haar. Hij grist het zilveren flesje uit haar hand. Daarna duwt hij het meisje tegen de borst. Niet heel hard; hij is geen monster. Toch is de duw krachtig genoeg om de tengere vrouw omver te gooien en op haar achterste te doen belanden.

Yvette schreeuwt het uit van woede. ‘Smerige spaghettivreter!’

Maar Vincenzo is de hoek al om gerend. Niet veel later staat hij

aan de rand van het Canal Saint-Martin. Hij leunt tegen het muurtje en snuift aan het flesje. De inhoud ruikt zoet. Vincenzo neemt een slok, maar spuugt die meteen weer uit. Goedkope abrikozenlikeur, een wijvendrankje, niks voor een echte man met dorst. Hij giet de rest in het kanaal, strijkt met zijn hand over het flesje. Het lijkt echt zilver. Morgen zal hij de pandjesbaas in de Italiaanse wijk vragen wat hij ervoor geeft.

Iets milder gestemd door zijn gelukkige vondst gaat Vincenzo op weg naar huis. Wanneer hij in Rue de l'Hôpital Saint-Louis aankomt, is het in huis al donker. Zijn hospita en haar man gaan altijd vroeg naar bed. Zachtjes sluipt Vincenzo de trap op. Hij loopt zijn kamer in, die maar een paar vierkante meter groot is.

Vincenzo doet de deur dicht en zet de stoel onder de deurklink, voor alle zekerheid. Hij gaat op bed zitten en staart een tijdje naar de muur. Opeens schiet hem het boek weer te binnen dat de man in het café hem gegeven heeft.

Vincenzo is geen groot lezer. De enige boeken op zijn dressoir zijn de Bijbel en een Italiaans-Frans woordenboek. Maar het omslag met de gemaskerde man heeft hem nieuwsgierig gemaakt. Bovendien is hij klaarwakker. Hij zal vast de halve nacht weer niet kunnen slapen. Hij heeft nog wel wat slaapmiddel, maar daarvoor vindt hij het nog te vroeg. Hij begint te lezen.

'Fantômas.'

'Wat zegt u?'

'Ik zei: Fantômas,

'En dat betekent...?'

'Niets... Alles!'

'Maar wie is het dan?'

'Niemand. En toch... toch is hij iemand!'

'En wat doet hij dan?'

'Hij zaait angst en paniek!'

Vincenzo leest verder. De man met de strohoed heeft niets te veel gezegd. Het verhaal is vreselijk spannend. Fantômas schijnt geen man van vlees en bloed te zijn, maar een echt fantoom. Hij is ijskoud, moordt zonder enig berouw. Hij is een meesterdief. Fantômas' grie-

zelige, bijna bovenmenselijke vaardigheden geven hem een ongelooflijke macht. Niemand kan hem bijhouden. Hij is de smerissen altijd te vlug af. Vooral dat laatste bevalt Vincenzo wel.

Na een tijdje legt hij het boekje opzij, staart naar het plafond. Hij had gehoopt dat hij door het lezen slaperig zou worden, maar hij is nog onrustiger dan eerst. Was hij maar zo'n roekeloze kerel als Fantômas. Hij stelt het zich voor. Het is een heerlijke fantasie.

In de verte hoort hij de klokken van Saint-Laurent twee uur slaan. Vincenzo wrijft in zijn ogen. Hij moet proberen toch een paar uurtjes te slapen.

Hij kleedt zich snel uit, haalt een zakje onder het bed vandaan en pakt er een bruin apothekersflesje uit waar LAUDANUM op staat. Hij giet een bodempje in een glas, doet er wat water en een schep suiker bij. Zodra hij het medicijn heeft ingenomen, begint hij weg te raken. Vincenzo laat zich op bed vallen, sluit zijn ogen.

Nadat hij één, twee uur droomloos geslapen heeft, wordt hij wakker van een geluid. Hij opent zijn ogen. Een windvlaag blaast in zijn gezicht. Het raam is open. Heeft hij het opengezet? Hij kan het zich niet herinneren.

Aan het voeteneind van zijn bed staat een gestalte.

Vincenzo duikt ineen, kruipt naar het hoofdeinde van het bed. In het licht van de maan kan hij de gestalte maar vaag onderscheiden. Het is een man in avondkleding. Hij is lang, en door de klaphoed die hij draagt lijkt hij nog groter.

'Goedenavond Vincenzo,' zegt een diepe mannenstem. 'Je bent uitverkoren om iets groots te verrichten.'

De man doet een stap naar voren. Maanlicht valt op zijn gezicht. Vincenzo ziet dat de bovenste helft ervan achter een masker schuilt. Dan raakt hij buiten kennis.

Je zou denken dat mensen op zo'n zomeravond wel iets beters te doen hebben dan dicht op elkaar in een benauwd souterrain in Montmartre zitten. Toch vergaat het de meesten hier waarschijnlijk net als Jelena: als Victor spreekt, denk je niet meer aan *café-concerts* of amusement. Je vergeet het leven zoals het is en laat je in plaats daarvan in vervoering brengen door een leven zoals het zou kunnen zijn.

'Gerechtigheid? Gerechtigheid is niets anders dan terreur in het voordeel van de bezittende klasse. Stelen van een rijk man wordt altijd al als een ernstiger misdaad beschouwd dan het doden van een arme sloeber.'

Jelena staat achteraan, naast een tafeltje waarop verschillende publicaties van de vakbondsfederatie CGT zijn uitgestald: *De misdaad van de gehoorzaamheid* en *De immoraliteit van het huwelijk*. Het publiek bestaat vooral uit mannen, ze blokkeren Jelena's zicht op de spreker. Alleen af en toe duikt zijn gezicht tussen de achterhoofden op. Het is een mooi gezicht, regelmatig, met hoge jukbeenderen, diepbruine ogen en een dichte, bijna zwarte haardos. Victor kan niet veel ouder zijn dan vijftientig. Waarschijnlijk is hij zelfs jonger.

'Een rijk man bestelen is geen misdaad. Het is een goede daad! Als de maatschappij je het recht om te leven weigert, moet je dat recht zelf grijpen. De politie arresteert ons in naam van de wet. Wij vechten tegen ze in naam van de vrijheid.'

Er wordt instemmend geroepen. Als trouwe lezer van *L'Anarchie* kent Jelena alle argumenten van Victor, die onder het pseudoniem Le Rétif schrijft, door en door. Toch is het iets heel anders om hem zijn ideeën over de propaganda van de daad en individuele onteigening zelf te horen verkondigen.

Victor Kibaltsjitsj' ogen bliksemen, zijn stem is als de donder. Aangezien er op de butte al de hele avond een onweersachtige zwoelte heerst, lijkt dat alleen maar passend. De ideeën van het anarchisme zullen als een storm de wereld veroveren.

'Denk,' zegt Victor, 'aan de helden van Tottenham.'

Veel aanwezigen knikken opgewonden. Het incident heeft al een tijd geleden plaatsgevonden, maar voor veel kameraden geldt het nog steeds als lichtend voorbeeld – of afschrikwekkend, afhankelijk van aan welke kant je staat. In Noord-Londen stalen twee mannen de klaarstaande loonzakjes van de werknemers van een machinefabriek. De politie achtervolgde de twee. De anarchisten probeerden al schietend de vrijheid te bereiken, vuurden op iedereen die in de weg stond. Drie mensen stierven, onder wie een tienjarige jongen. Vooral dat laatste maakt veel kameraden kwaad. Een politieagent neerschieten, best, maar mensen die toevallig aanwezig zijn? Kinderen zelfs?

Aan het eind schoten de twee zichzelf dood, maar pas nadat ze de onteigende lonen aan een kameraad hadden overhandigd. Deze zelfopoffering vinden velen heldhaftig. Anderen vinden wat er in Tottenham gebeurd is krankzinnig, beschouwen het als bewijs dat het illegalisme een doodlopende weg is.

'Ik zie op sommige gezichten sentimentele bezwaren: maar die arme tweeëntwintig mensen op wie je kameraden geschoten hebben, waren onschuldig! Voel je daar geen berouw over? Nee! Want hun achtervolgers konden alleen maar burgers zijn die in de staat en zijn autoriteit geloofden. Misschien inderdaad onderdrukten, maar onderdrukte mensen die door hun criminele daden hun onderdrukking in stand houden, en dus: vijanden! Onze vijand is diegene die ons verhindert te leven. Wij worden aangevallen en wij verdedigen ons!' Victor buigt zijn hoofd en doet een stap achteruit om aan te geven dat hij klaar is.

Applaus laait op.

De menigte begint uiteen te gaan. Mensen wringen zich het souterrain uit, Rue de la Barre op, om de benauwde hitte van de kelder te ontvluchten. Ook Jelena loopt de trap op naar de begane grond, waar de drukpersen en papierrollen staan. Ze gaat naar buiten. Op het trottoir staan ongeveer vijfentwintig mannen en vrouwen. Iemand

schenkt water in. Jelena had liever een glas witte wijn gehad, maar dat is er bij *L'Anarchie* alleen als Raymond 'La Science' Callemin er niet is. Alsof hij de leider van een protestants-christelijke geheelonthoudersbond is waakt de Belgische kameraad erover dat er beslist geen alcohol wordt geschonken.

En dus neemt ze een glas water, kijkt om zich heen. Ietsje verderop staat Rirette, Victors vriendin. Als zij er is, kan hij niet ver weg zijn, en Jelena is vooral gekomen om Le Rétif een paar vragen te stellen. Ze heeft net Kropotkins *Aan de jongeren* doorgewerkt en niet alles is haar duidelijk.

Wanneer ze langs Raymond Callemin loopt, hoort ze hem zeggen: 'Nee, nee, Jules. Het is niet alleen de alcohol. Volgens de wetenschap is ook zout vergif... O, kameraad Jelena, goedenavond.'

Jelena had gehoopt ongemerkt langs La Science te kunnen sluiten, maar dat is dus mislukt.

'Goedenavond, kameraad.' Ze glimlacht naar de twee mannen. Op het allerlaatste moment weerhoudt ze zichzelf ervan een kniebuiging te maken. Vrije vrouwen doen dat niet, net zoals vrije mannen niet buigen. Maar ja, de mens is nu eenmaal een gewoontedier. Jarenlang kreeg ze in Nertsjinsk slaag als ze niet voor de opzichters door de knieën ging. Wat er met de berkenroede in geslagen is, raak je niet zo gemakkelijk weer kwijt.

'Mag ik je voorstellen?' vraagt Raymond, die ervan houdt om de ceremoniemeester te spelen. 'Jelena Zjernakova, een nieuwe auteur. Deze kameraad heeft in het laatste nummer een opmerkelijk stuk geschreven met de titel "Waarom ik anarchist ben"'

'Zeer vereerd,' zegt Raymonds gesprekspartner. Hij is ouder dan zij, zeker halverwege de dertig, en ziet er niet uit als een anarchist. Jelena kijkt altijd eerst naar de kleren van mensen, want ze werkt als naaister. Daardoor ziet ze dat de man tegenover haar in de fijnste stoffen gekleed is. Ze ziet het aan de vleug van zijn zomerse pantalon, de gelijkmatigheid van de kleurovergangen. Jelena gokt dat de stof van Fox Brothers komt. Zoiets kan alleen iemand die rijk is zich veroorloven – of iemand die rijken onteigent. Welke van de twee zou op de man met de snor van toepassing zijn?

'Kameraad Jules Bonnot,' zegt Raymond. Op zijn bleke, jongensachtige gezicht verschijnt een minzaam lachje. Hij klopt Bonnot op